

დაგროვებით საპენსიო სისტემასთან დაკავშირებული რისკები, პრობლემები და მათი დაძლევის გზები

ნათია კახიაშვილი

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ხათუნა ბარბაქაძე

ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ნატო კაკაშვილი

ასოცირებული პროფესორი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საპენსიო პოლიტიკა სახელმწიფოს სოციალური პოლიტიკის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მდგენელია. მსოფლიოში მიმდინარე ტენდენციები, რომელიც უკავშირდება მოსახლეობის დაბერების პროცესს, ზრდის მოთხოვნას საპენსიო სისტემის რეფორმების ეფექტურ განხორციელებაზე. შობადობის შემცირება და სიცოცხლის ხანგრძლივობის ზრდა დაკავშირებულია დისბალანსთან, რომელიც წარმოიქმნება დამსაქმებელსა და პენსიონერთა შორის. ამრიგად, ნებისმიერი ქვეყნის უმთავრესი მიზანია შექმნას ისეთი საპენსიო სისტემა, რომელიც ეფექტურად შეძლებს არსებულ დემოგრაფიულ ტენდენციებთან გამკლავებას და ხანდაზმული მოსახლეობის შემოსავლით ღირსეულ უზრუნველყოფას. საქართველოში პენსიის დაფინანსების მთავარ წყაროს მხოლოდ სახელმწიფო ბიუჯეტი წარმოადგენდა. თუმცა აუცილებელი გახდა განხორციელებულიყო საპენსიო სისტემის რეფორმა, რის შედეგადაც განისაზღვრა დაგროვებით პრინციპზე დამყარებული საპენსიო მოდელი. აღნიშნული სქემის ფარგლებში პენსიის ოდენობა დამოკიდებულია დასაქმებულის მიერ შეტანილი საპენსიო შენატანითა და განხორციელებული ინვესტიციებით. აღსანიშნავია სისტემასთან დაკავშირებული რისკები, პრობლემები და სამომავლო ტენდენციების განსაზღვრა.

საკვანძო სიტყვები: საპენსიო სისტემა, რისკი, ინვესტიცია საინვესტიციო პორტფელი, საპენსიო უზრუნველყოფა.

განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში ხანდაზმული მოქალაქეების კეთილდღეობაზე ზრუნვა სახელმწიფოსათვის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა, რომელიც ეყრდნობა ისეთ პრინციპებს, როგორიცაა: პენსიების ადეკვატური ოდენობის უზრუნველყოფა, რომელიც დაცული იქნება სახელმწიფო გარანტიებით, ასევე მნიშვნელოვანია თაობათა სოლიდარობისა და საპენსიო შენატანების აუცილებლობის პრინციპები. ამ პრინციპებზე დაყრდნობით შექმნილია ე.წ. სვეტების სისტემა (Pillar system), რომელიც თავის მხრივ მოიცავს სამ სვეტს. თითოეული სვეტის საპენსიო სქემა განსხვავდება ერთმანეთისგან როგორც დაფინანსების პრინციპებით, ასევე მონაწილე პირთა ოდენობით. საპენსიო სისტემის თითოეული სვეტის სქემის მიზანია ადეკვატური საპენსიო შემოსავლის უზრუნველყოფა, საპენსიო ხარჯების ფისკალური მდგრადობა და მოსახლეობის დემოგრაფიული ცვლილებების მიმართ უფრო ეფექტიანი რეაგირება. ბოლო წლების განმავლობაში, საერთაშორისო პრაქტიკაში მზარდია დაგროვებითი პენსიის კუთხით გატარებული რეფორმები და შესაბამისად, დაგროვებითი პენსიის როლიც.

საქართველოში პენსიის დაფინანსების მთავარ წყაროს სახელმწიფო ბიუჯეტი წარმოადგენდა. თუმცა შეიქმნა დაგროვებითი საპენსიო სქემა. აღნიშნული სქემის ფარგლებში პენსიის ოდენობა

დამოკიდებულია სამუშაო პერიოდის განმავლობაში გადახდილი საპენსიო შენატანებზე და განხორციელებულ ინვესტიციებზე.

აღნიშნული რეფორმების გატარებიდან რამოდენიმე წლის შემდეგ გამოიკვეთა რიგირისკები და პრობლემები.

თანამედროვე ეპოქაში საპენსიო სისტემა მუდმივ წინააღმდეგობაშია იმ სოციალურ და ეკონომიკურ პირობებთან, რომელიც დემოგრაფიულ პროცესებთანაა დაკავშირებული. გამომდინარე იქედან, რომ ბოლო ათწლეულში შეინიშნება სიცოცხლის საშუალო ასაკის მატება, შრომის უნარიანი მოსახლეობის თანაფარდობა საპენსიო ასაკის მოსახლეობასთან მნიშვნელოვნად იკლებს, შესაბამისად სოციალური დაცვის სისტემები სულ უფრო მეტ ფინანსურ რესურსებს მოითხოვს, რაც საფრთხეს უქმნის სახელმწიფოს ფინანსურ მდგრადობას.

საპენსიო უზრუნველყოფა ინდივიდის შრომით საქმიანობასთან პირდაპირ კავშირშია, შესაბამისად მისი ზომა, ვადა თუ გადახდის პირობები უშუალოდ კავშირშია სამუშაო პროცესის ხანგრძლივობასთან, გამოცდილებასთან თუ სხვა. ეს უკანასკნელი შესაბამისად ინვესტირებადობა თაობის განსხვავებულ შემოსავლებსა და განსხვავებულ სოციალურ სტატუსს.

მსოფლიოში საპენსიო სისტემა ფორმირდება შესაბამისი კანონმდებლობის მიხედვით, რომლითაც განისაზღვრება საპენსიო ასაკი, პენსიის დანიშვნის, გაცემის, შეწყვეტის და სხვა პრინციპები. საქართველოში მოქმედებს „კანონი სახელმწიფო პენსიის შესახებ“, რომელიც ვრცელდება: საქართველოს მოქალაქეებზე, საქართველოში სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირებზე; პენსიის დანიშვნის თაობაზე განცხადების შეტანის მომენტისათვის ბოლო 10 წლის განმავლობაში საქართველოს ტერიტორიაზე კანონიერ საფუძველზე მუდმივად მცხოვრებ უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე. აღნიშნული კანონიერდნობა ისეთ ძირითად პრინციპებს როგორიცაა: ადამიანის უფლებების დაცვა, კანონის წინაშე თანასწორობა, საყოველთაოობა, მუდმივობა, თაობათაშორის სოლიდარობა, პენსიის მიღების სახელმწიფო გარანტია („კანონი დაგროვებითი პენსიის შესახებ“, 2018).

საქართველოში საპენსიო რეფორმა 2018 წელს დაიწყო. განვითარებად ქვეყნებში, მათ შორის საპენსიო რეფორმის განხორციელების უფრო ხანგრძლივი გამოცდილებით, რთულია წარმატებული საპენსიო რეფორმის მაგალითების მოძებნა. (კუკავა და სხვ 2023) საქართველო არ არის მდიდარი ქვეყანა და მას ჭირდება გამართული საპენსიო სქემა. ამისათვის აუცილებელია დაგროვებითი საპენსიო სისტემის თანმდევი რისკების გაანალიზება და სწორი მართვა.

მნიშვნელოვანია: **მაკროეკონომიკური რისკი**, რომელიც დაკავშირებულია ინფლაციასთან. მსგავსი ტიპის საპენსიო მოდელის დროს აკუმულირებული რესურსები შეიძლება გაუფასურდეს. რაც უფრო რისკიანია საპენსიო ინვესტიციები, მით უფრო მაღალია უკუგება. რისკიანობის ზრდასთან ერთად საპენსიო დანაზოგების დაკარგვის რისკებიც იზრდება. თუმცა დაბალ რისკიანი განთავსებით საპენსიო ფონდების მმართველები ვერ ახერხებენ ინფლაციის ბალანსს, რაც კიდევ უფრო რთულდება პანდემიით და ომით გამოწვეული შოკების დროს. ამდენად, რთულდება არჩევანის გაკეთება საპენსიო დანაზოგების ნაკლებად და მეტად რისკიან განთავსებას შორის. „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად, („კანონი დაგროვებითი პენსიის შესახებ“, 2018) დაგროვილი საპენსიო აქტივები განთავსებულია განსხვავებულ რისკიანობისა და მოსალოდნელი შემოსავლიანობის მქონე საინვესტიციო კონსერვატიულ, დაბალანსებულ ან დინამიურ პორტფელში. 2023 წელს სექტემბრის დინამიური ფონდის მოცულობა შეადგენდა 2,873 მლნ ლარს, მასში ჩართული იყო 908,800 მონაწილე, ამონაგებმა 0.20% შეადგინა, დაბალანსებული პორტფელის მოცულობა შეადგენდა 600 მლნ ლარს, მასში ჩართული იყო 201,900 მონაწილე, ამონაგებმა 0.26%

შეადგინა, კონსერვატიული პორტფელის მოცულობა კი იყო 461 მლნ ლარი, მასში 167,900 ადამიანი-იყო ჩართული, სადაც ამონაგებმა 0.43% შეადგინა (Business time, 2023).

გარკვეული რისკების მატარებელია **საკანონმდებლო ცვლილებებიც**, 2022 წლის ოქტომბერში მოხდა „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“ კანონში ცვლილებების ინიცირება, რაც ითვალისწინებს საინვესტიციო შესაძლებლობების გაფართოებას. (კანონიპდაგროვებითი პენსიის შესახებ, 2022) თუმცა შემოთავაზებული ცვლილებებით არ იხსნება მთავარი შეზღუდვა: გლობალურ ინსტრუმენტებში ფონდს მხოლოდ შეუძლია 20%-ის განთავსება და, შესაბამისად, პორტფელის მხოლოდ 20% შეიძლება იყოს დოლარში დენომინირებული, დანარჩენი კი ადგილობრივი ბაზრისთვის არის განკუთვნილი. გამოდის, რომ ლ2.53 მლრდ. ლარზე-ზე მეტი (970 მლნ. აშშ დოლარზე მეტი) უნდა დაბანდდეს საქართველოში, მაშინ როცა კაპიტალის ადგილობრივი ბაზარიასე განუვითარებელია. ქართული ბიზნესი ძირითადად სახსრების მოზიდვას კომერციული ბანკების მეშვეობით ცდილობდა არა ფინანსური ინსტრუმენტების გზით. საპენსიო სააგენტოს კი, ცხადია, ფინანსური ინსტრუმენტებში ინვესტირება შეუძლია და არა სესხების გაცემა.

ასევე საგულისხმოა **ასიმეტრიული ინფორმაციის რისკიც**. აკუმულირებული თანხების ინვესტირება შესაძლებელია განხორციელდეს მაღალი, საშუალო და დაბალი რისკის მქონე საინვესტიციო პორტფელში. როდესაც პირი თავად არ ახორციელებს ინვესტირებას, ხოლო საპენსიო ფონდი განკარგავს აღნიშნულ სახსრებს, არასწორმა ინფორმაციამ და ასევე მოსახლეობაში არსებულმა უნდობლობის ფაქტორმა, შესაძლოა სქემის მონაწილეები შეცდომაში შეიყვანონ. ამიტომ მნიშვნელოვანია მოსახლეობის **ცნობიერების დონე**. სწორად მიწოდებულ და გაცნობიერებულ ინფორმაციას საპენსიო სქემის რისკების დადებით და უარყოფით მხარეების შესახებ დიდი მნიშვნელობა აქვს. მაგალითად, ესტონეთში საპენსიო სისტემის განვითარებაში უდიდესი წვლილი შეიტანა სახელმწიფოს მხრიდან მუდმივად განხორციელებულმა რეკლამებმა და საინფორმაციო აქტივობებმა. სომხეთში კი სწორედ ინფორმაციული ასიმეტრიულობა გახდა აღნიშნული სისტემის კრახის მიზეზი.

დაგროვებითმა საპენსიო სისტემამ შესაძლებელია **სოციალურ უთანასწორობამდეც** მიგვიყვანოს, ვინაიდან სისტემაში არ მონაწილეობენ თვითდასაქმებულები, უცხოეთში მცხოვრები საქართველოს მოქალაქეები და 40 წელს გადაცილებული მოსახლეობის ნაწილი. ამ კატეგორიის მოსახლეობა საპენსიო ასაკის დადგომის შემდეგ მიიღებს შედარებით დაბალპენსიას. მოსახლეობის შემოსავლებში კი უთანასწორობის მაღალი დონის არსებობა იწვევს სოციალურ დაძაბულობას საზოგადოებაში და ხელს უშლის მას მდგრადი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონის მიღწევაში (კახნიაშვილი, 2023).

საქართველოს მაგალითზე, აღნიშნულის სისტემის რისკს მიეკუთვნება **სისტემაში ჩართულთა დაბალი მაჩვენებელი**. დაგროვებითი საპენსიო სისტემა ხელს უწყობს დანაზოგების შექმნას. დანაზოგების ზრდა კი პირდაპირპროპორციულია სისტემაში ჩართულ პირთა ოდენობაზე, გამომდინარე იქედან, რომ აღნიშნული რეფორმა არ ითვალისწინებს ყველა ასაკის შრომისუნარიანი მოსახლეობის სისტემაში ჩართვას, ის სარისკოა.

ლიკვიდურობის რისკის დროს ფონდსწარმოიქმნება სირთულეები ნაკისრი ფინანსური ვალდებულებების დაფარვის აუცილებლობასთან ფულით ან სხვა ფინანსური აქტივებით. ლიკვიდურობის რისკის ეფექტური მართვა გულისხმობს საკმარისი ფულადი სახსრების ფლობას, შესაბამისი საკრედიტო ხაზების დაფინანსების ხელმისაწვდომობას და მხარეების მიმართ არსებული მოთხოვნების დადგენილ ვადებში - აკუმულირების უნარს. საპენსიო აქტივები ინახება საქართველოს კომერციულ ბანკებში ნომინალური მფლობელის ანგარიშზე, გახსნილი სააგენტოს და სპეციალური დეპოზიტარის, ეროვნულ სახაზინო ანგარიშებზე და ინვესტიციებში ვადიან ანაბრებში, ასევე სადეპო-

ზიტო სერთიფიკატებში. ფულადი სახსრებისა და მათი ეკვივალენტების სახით არსებული საპენსიო აქტივები მარტივად რეალიზდება, რათა დაკმაყოფილებული იქნას ლიკვიდურობის მოთხოვნები (საპენსიო სააგენტო 2021).

2023 წლის თებერვლის მდგომარეობით, საინვესტიციო პორტფელის ყველაზე მსხვილი ნაწილი იყო სადეპოზიტო სერთიფიკატები და ვადიანი ანაბრები, რაც პორტფელის 59.8%-ს შეადგენდა. საქართველოს სახაზინო ობლიგაციები პორტფელის 16.1%-ს, ხოლო უცხოური ობლიგაციები - 7.3%-ს შეადგენდა, საიდანაც აშშ-ს ობლიგაციებზე 6.5% მოდის, ხოლო ევროობლიგაციებზე მხოლოდ 0.8%. გლობალურ აქციებში საპენსიო დანაზოგის 9.2% აკუმულირდა, 7.5% მიმდინარე ანგარიშებზე, ხოლო 0.1% ადგილობრივ კორპორაციულ ობლიგაციებშია შენახული. (კუკავა, 2023) ასევე მნიშვნელოვანია სხვა ფინანსური რისკებიც, როგორცაა სავალუტო და საპროცენტო განაკვეთის რისკები. აღსანიშნავია რომ საპენსიო სააგენტოს რისკის მართვისა და კონტროლის ორგანიზაციული სტრუქტურა ეფუძნება „დაცვის სამი ხაზის“ მოდელს, რომელიც უზრუნველყოფს გამჭვირვალობასა და სიცხადეს რისკების ფლობასთან და რისკების ანგარიშვალდებულებასთან მიმართებით.

რისკების მართვის ჩარჩო დოკუმენტი აღწერს საპენსიო სააგენტოს რისკის მართვის ჩარჩო სტრუქტურას, რომელიც მოიცავს იმ ორგანიზაციულ მოწყობას, რომლის მეშვეობითაც საინვესტიციო საბჭო, სამეთვალყურეო საბჭო და მენეჯმენტი ამტკიცებს და იღებს გადაწყვეტილებებს საპენსიო სააგენტოს რისკის სტრატეგიისა და რისკის მართვის მიდგომებთან დაკავშირებით. (საპენსიო სააგენტო 2023).

სწორად ფორმირებული და ეფექტიანი საპენსიო სისტემის გარეშე შუძლებელია მოსახლეობის სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება, შესაბამისად, იგი ნებისმიერი ქვეყნისათვის სოციალური პოლიტიკის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. აღსანიშნავია რომ დაგროვებითი საპენსიო სქემის საშუალებით შესაძლებელია კაპიტალის საინვესტიციო ბაზის ჩამოყალიბება და ქართული კაპიტალის ბაზრის განვითარება (კაკაშვილი, ბარბაქაძე 2021).

დასკვნები და რეკომენდაციები

საპენსიო სისტემის წინაშე არსებული გამოწვევის გასამკლავებლად აუცილებელია შემდეგი სახის რეკომენდაციების გათვალისწინება: ფონდში აკუმულირებული თანხების ეფექტიანი განთავსება უმნიშვნელოვანესია, აღნიშნულის მიღწევა შესაძლებელია მხოლოდ მმართველობის ეფექტიანი სისტემითა და მონიტორინგის დანერგვით, საკმაოდ მნიშვნელოვანია საინვესტიციო საბჭოს საქმიანობა იყოს ღია და გამჭვირვალე ნებისმიერი დაინტერესებული მხარისთვის.

მნიშვნელოვანია სისტემაში ჩართულ მხარეებს სრულფასოვნად მიენოდოს ინფორმაცია, რომელიც იქნება ყველასათვის გასაგები და გამჭვირვალე. საბოლოო ჯამში ეს გაზრდის ნდობას სისტემის მიმართ და შეამცირებს უკმაყოფილებას, რაც პირდაპირ პროპორციულად აისახება მონაწილეთა რაოდენობაზე. აუცილებელია ყოვლთვიურად წარედგინოს მოსახლეობას ანგარიშები განხორციელებული ინვესტიციების შესახებ, ასევე მომავალში აუცილებელია დაინერგოს პრაქტიკა იმისა, რომ მონაწილე დამოუკიდებლად მიიღებს გადაწყვეტილებას თუ სად განახორცილებს თავისი თანხის ინვესტირებას.

ასევე სავალუტო რისკებისაგან დაზღვევის შესაძლებლობიდან გამომდინარე, შესაძლებელია განისაზღვროს ინვესტირების ზღვრები ქვეყნის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთ. საკმაოდ მნიშვნელოვანია თითოეული რესურსის ინვესტირების დროს გათვალისწინებული იყოს ინფლაციის მაჩვენებელი. ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება, დაზღვევის ამოქმედება საპენსიო შენატანებ-

ზე და სხვადასხვა წამახალისებელი რეფორმების გატარება მნიშვნელოვნად იმოქმედებს საპენსიო სისტემაზე და მის ეფექტიან ფუნქციონირებაზე.

დაგროვებითი საპენსიო სისტემა, სწორად განხორციელებელი ინვესტიციების ფონზე უზრუნველყოფს „ღირსეულ სიბერეს“, ზრდის დანაზოგებისა და ინვესტიციების მოცულობას, ავითარებს ფინანსური ინსტიტუტების ბაზარს და საბოლოოდ ხელს უწყობს ეკონომიკის განვითარებას, არალეგალური საქმიანობისა და ჩრდილოვანი ეკონომიკის შემცირებას. მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული არა მარტო ის ხარვეზები და უარყოფითი მოვლენები, რომლებიც გასული წლების საქართველოს ეკონომიკისათვის იყო თანმხლები, არამედ საჭიროა სხვადასხვა ქვეყნის გამოცდილების გაზიარება, რომ მომავალში მივიღოთ უფრო განვითარებული და ეფექტური დაგროვებითი საპენსიო სისტემა (კახნიაშვილი, 2018).

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Business Time. (2023). საპენსიო სააგენტო თითოეული საინვესტიციო პორტფელის მიხედვით სექტემბრის ანგარიშს აქვეყნებს. თბილისი.
2. ბარბაქაძე, ხ., & კაკაშვილი, ნ. (2023). საპენსიო სისტემების განვითარების ძირითადი მიმართულებები და პერსპექტივები. ჟურნალი „ეკონომიკა და ფინანსები“ □2, 37-51.
3. კაკაშვილი, ნ., & ბარბაქაძე, ხ. (2021). სიცოცხლის დაზღვევის ბაზრის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში. ახალი ეკონომისტი. №3-4, 62-63.
4. კანონი, ს. (2018). „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“. თბილისი.
5. კანონი, ს. (2022). „დაგროვებითი პენსიის შესახებ“ საქართველოს კანონში ცვლილების შეტანის თაობაზე. თბილისი.
6. კახნიაშვილი ნ. (2018). The Impact of Macroeconomic Indicators of Public Finance On Economic Growth in Georgia. ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა □2. გვ. 217-219;
7. კახნიაშვილი ნ. (2023). ინკლუზიური ბიზნეს მოდელები და ქართული რეალობა, ბიზნესი და კანონმდებლობა #1გვ. 113-117.
8. კუკავა, მ., სალარეიშვილი, მ., ჟამურაშვილი, ლ., & ალიბეგაშვილი, ნ. (2023). ქართული საპენსიო რეფორმის მომავალი, თბილისი.
9. სააგენტო, ს. ს. (2021). დაგროვებითი საპენსიო სქემის ფინანსური ანგარიშგება, თბილისი.
10. საკანონმდებლო მაცნე. (2023). <https://www.matsne.gov.ge/>. Retrieved from <https://www.matsne.gov.ge/>
11. საქართველოს ეროვნული ბანკი. (2023). <https://finedu.gov.ge/ge/dagrovebiti-sapensio-sqema>. Retrieved from <https://finedu.gov.ge/ge/dagrovebiti-sapensio-sqema>
12. სსიპ „საპენსიო სააგენტო“. (2021). <https://back.pensions.ge/uploads/docs/reports/financial-statements/06-2021-IFRS.pdf>.
13. სსიპ „საპენსიო სააგენტო“. (2020). <https://idfi.ge/public/upload/Analysis/The%20Future%20of%20the%20Georgian%20Pension%20Reform.pdf>.
14. სსიპ „საპენსიო სააგენტო“. (2020). <https://www.pensions.ge/ka/risk-control/risk-governance-framework>.
15. სსიპ „საპენსიო სააგენტო“. (2023, 03 10). <https://pensions.ge/ka/public-information/news/Statistics-of-the-pension-agency>.
16. სსიპ „საპენსიო სააგენტო“. (2023). <https://www.pensions.ge/>. Retrieved from <https://www.pensions.ge/>

Risks, Problems related to the Accumulated Pension System and Ways to Overcome

Natia Kakhniashvili

*Doctor of Business Administration
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

Khatuna Barbakadze

*Associate Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

Nato Kakashvili

*Associate Professor
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University*

SUMMARY

The pension policy is one of the important constituents of the social policy of the state. The current trends in the world, which are related to the process of population aging, increase the demand for effective implementation of pension system reforms. Declining birth rates and increasing life expectancy are linked to an imbalance between employers and retirees. Thus, the main goal of any country is to create such a pension system that can effectively deal with the current demographic trends and provide a decent income for the elderly population. Only the state budget was the main source of pension financing in Georgia. However, it became necessary to reform the pension system, as a result of which a pension model based on the principle of accumulation was defined. The amount of pension within the mentioned scheme depends on the pension contribution made by the employee and the investments made. It is worth noting the risks, problems and determination of future trends related to the system.